

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԺԱՆՈՐԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՊՐԱԿՈՒՆԵԱՑ ՎԱՆՔԻ ՄԱՍԻՆ

«ՍԻՈՆ»-ի 1968 Յուն—Փետր. թիւին մէջ Ն. Եպս. Մովսէսեան «Հայկական Վանքեր» ընդհանուր խորագրին տակ ունէր կարճ գրութիւն մը՝ ԱՊՐԱԿՈՒՆԵԱՑ ՎԱՆՔԻ մասին (էջ 87), ուր արուած ծանօթութեանց վրայ կարեւոր կը դանձմ աւելցնել յաւելուածական ծանօթութիւններ՝ որոնք կ'ենեւին անծանօթ մնացած են յարգելի Սըրբազանին:

Հ. Ալիշան խօսելով Երնջակ գաւառի մասին, կը ծանօթագրէ որ Վի Հարաւայ Երնջակայ առ զետեղերն կայ Հին մենաստանն Ս. Գէորգ եւ նորն Ս. Ստեփանոս» (Տեղագիր Հայոց Մեծաց, հատուած 153): Իսկ իր կոթողային ՍԻՍԱԿԱՆԻՆ մէջ կը վկայէ որ Յով. Որոտնեցի «մեռաւ սա յամի 1388, եւ թաղեցաւ առ Մաղաքայի, ի Ս. Գէորգայ վանս» (էջ 378բ.): Ս. Գէորգ այժմ աւերակ է:

Սակայն որոշ չէ թէ Ս. Գէորգն էր Ապրակունեաց վանքը թէ՞ Երնջակայ համրաւուր Ս. Կարապետի վանքը: Ս. Կարապետի մէջ էր որ Մաղաքիա Վրդ. Ղրիմեցի կատարեց նորոգութիւններ, ուր եկաւ Յով. Որոտնեցի դասատուութեան եւ անոր մահւոյն յետոյ երկու տարի շարունակեց դաս տալ: Թէ՛ Մաղաքիա եւ թէ՛ Որոտնեցի թաղուեցան Ս. Գէորգ եւ ո՛չ թէ Ս. Կարապետ: Ս. Գէորգ կ'երեւի թէ աւելի յարմար նկատուած էր վաստակաւոր վարդապետներուն թաղման համար:

Բաւական բան ծանօթ է Ս. Կարապետի մասին, որ ըստ Երեւոյթին ծանօթ է եղած իբր Ապրակունեաց Վանք, որուն փակակալը կը յիշուի Ստեփանոս վարդապետ եւ ուր անտարակոյս գրուած է Երեւանի թիւ

2519 Մատթէոս Վրդ. (Ջուղացիէ) «Հայոց Պ. և Խ. (1391), առ ոտս արդիւնարան հրահետորին՝ Գրիգորի մեծի (Տաթեւացոյ), յերկիրս յերնջանկոյ, ի վանքս Ապրակունեաց, զոր մեծ ջանիւ էառ ի յաղթարմայից երկաթեակացն քալ հաշատակն Գրիստոսի Մաղաքիա» (վարդապետ Ղրիմեցի):

Իմ ձեռագրաց հաւաքածոյիս թիւ 78ը «Ջեռնադրութեան Գիրք եւ Քաշանայաթաղ» մըն է, գրուած 1456ին ժամանակուան զանազան հռչակաւոր գրիչներէն եւ ծաղկուած Մինաս նկարողէ ձեռիցս երանաւ արհիպիսկոպոսի Տէր Ազարիայի... է սա առաջնորդ եւ դռնաց գերահռչակ ուխտին արքակունեաց ... որ եւ ծառայ սուրբ Կարապետին»: Ջեռագրիս մէջ կայ ընտիր բոլորէջեան մանրանկարը Ազարիա Արքեպիսկոպոսին: Կը յիշուին իր ծնողները այս յիշատակաւորանիս մէջ, հայրը՝ Ալթունտաշ եւ մայրը՝ Աւֆա Խաթուն, եւ իր ուսուցիչը՝ Փիլիպպոս կրօնաւոր:

Ինք կանգնած է խաչվէմ մը Ս. Կարապետի դրան վրայ սա արձանագրութեամբ. «Սուրբ Խաչս յիշատակ է Տէր Ազարիայ եւ պիսկոպոսին եւ ծնողաց նորին հաւան Ալթունտաշին եւ մաւրն փայխաթունին, յիշեցէք ի Գրիստոս. Թվին ՋԻԴ(1475)» (Սիւսակաթ, էջ 879),

Մեծապէս յարգուած մէկը կ'երեւի յիշատակարաններուն համաձայն: Վերին Ազուլեաց Ս. Թովմայի վանքին թիւ 15 Աւետարանը որ գրուած է 1336ին, վերստին նորոգուած եւ վերակազմուած է իր մեկենասութեամբ կազմող Թաղէոսի կողմէ՝ որ Ազարիա Արքեպիսկոպոսը կը յիշէ ձուռք եւ երջանիկ պատուական եւ ընտրեալն ի

հայրապետաց եւ դովեանն փ մէջ եպիսկոպոսաց պատուելի ե փառաւոր հայրապետն մեր զտէր Աղարիա արհիեպիսկոպոս»։ Վերակազմութիւնը կատարուած է Ջձի՛ն (1476) Թուականին։

Ապրակունեաց վանքը կամ ուխտը ուրեմն տարակոյս չկայ որ երնջակայ Ս. Կարապետ վանքն էր, համբաւեալ, որուն մասին տեղեկութիւն չի պակսիր բարեբախտութեամբ, մինչեւ ասկէ կէս դար առաջ։ Մեր նպատակը հոս Ս. Կարապետի պատմականը տալ չէր, որով այսքանով կը բաւականանամ։

Վերջացնելէ առաջ կ'ուզեմ ճշդել որ սխալ է Առաքել Շոռոթեցին, որ Բողիկ կոչուած է, Երնջակայ Ս. Կարապետին առաջնորդ նկատել 1648ին կամ 1668ին, ինչպէս որ Հայր Ալիշան կ'արձանագրէ (Սիսակյան, էջ 380, Ծանօթ. թիւ 1) անբնորոշ յիշատակարանի մը համաձայն՝ ուր կ'ըսէ կը յիշուին ձի յառաջնորդութեան ախարմ նահանգիտ (Ս. Կարապետի) Յեսայեայ եւ Առաքեալ քաջ բարունակետաց»

(Անդ)։ Մենք արդէն երկար խօսած ենք Բողիկի մասին մեր ՅԱՅՈՒՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՋՈՒՂԱՅԵՑԻ գործին մէջ, հրատարակուած Անթիլիաս 1668ին շատոնց Առաքել Բողիկ հեռացած էր ո՛չ միայն Երնջակէն, այլ նաեւ Հայաստանէն։ Եթէ Եսայի հետ կը յիշուի Առաքեալ քաջ բարունակետ մը, զայն չենք կրնար նոյնացնել Առաքել Բողիկին հետ, Եթէ վկայութեան բերուած յիշատակարանը Բողիկի մէկ կեղծիքը չէ՝ զայն Եսայի հետ Երնջակի Ս. Կարապետին հառաջնորդ» ցոյց տալու։

Շահեկան պիտի ըլլար Յով. Որոտնեցիի, Գրիգոր Տաթեւացիի, Մաղաքիա Ղըրիմեցիի եւ Մատթէոս Զուղայեցիի առնչութեամբ պատրաստել եւ հրատարակել Երնջակի Ս. Կարապետի Ապրակունեաց վանքին պատմութիւնը, որուն ընթացքին անշուշտ պիտի յայտնուի նաեւ Աղարիա Արքեպիսկոպոս Ապրակունեցիի կեանքն ու գործը։ Գուցէ ինքն է Գողթն դաւաճի յիշուած առաջնորդ Աղարիա Արքեպիսկոպոսը 1488-1495 թուականներուն։

Յ. ՔԻՐՈՍԵԱՆ